

episcopo, contra omnem canonum auctoritatem A invadere præsumpsit; consecratus quoque missarum solemnibus pontificali jure indigne exercuit, et illicitas consecrationes exegit; qua relicta, sanctam Romanam et apostolicam Ecclesiam nefariis ausibus usurpavit. Et tunc^a pro libitu suo vult solvere et ligare; et, velut Lucifer ille, qui sedem suam in Aquilone ponere voluit, et in altum se extollens, similem Deo gloriatus est fore, catholicam et universalem Ecclesiam vult excommunicare, et justiores et sanctiores se querit anathematizare. Quis enim ei ex hoc crediturus erit? (Ne gloriatur æque distinctus aut accinctus.) Non est enim Deus, sicut homo. Si enim angelis ex-

^a *Lege nunc, vel tamen.* Et nota etiam ex hoc loco palam fieri scriptorem nostrum hoc *Colloquium Romæ* exarasse sub Joanne X antipapa.

^b *Cod., extollatur.*

tollentibus non pepercit, quanto magis hominibus est cavendum, ne extollantur^b. Scriptum est enim: *Non plus sapere, quam oportet sapere*; ne forte, dum plus vult esse quam sit, sit minus quam sit. Cæterum, quamvis indigne legatione et sacerdotio Christi fungimur^c, sicut docet Apostolus, pacem deposcimus, unanimitatem petimus, et te, o Roma, quæ es caput omnium nostrum, sanari flagitamus.... et ne tam leviter in postmodum scandalizeris^d, modis omnibus exoramus; ipso auxiliante, cui est laus, honor, et virtus, et gloria cum Deo Patre in unitate Spiritus sancti, per interminabilia sæcula sæculorum. Amen.

^c Auctor hujus apologiæ hic episcopum vel saltem presbyterum se prodit.

^d *Cod., scandalizari.*

FORMOSI PAPÆ EPISTOLÆ ET PRIVILEGIA.

(Ex Mausii et Collectionibus recentioribus.)

I.

AD MONACHOS S. THEUDERII.

(Anno 892.)

Immunitatem et bonorum suorum firmum et stabile jus concedit.

FORMOSUS episcopus, servus servorum Dei, venerandæ congregationi monachorum venerabilis monasterii S. Theuderii confessoris Christi, siti in territorio Viennensi, in perpetuum.

Quando nos piorum locorum, juxta quod nobis divinitus est commissum, studiosius gerimus, tanto nobis copiam mercedis acquirimus, et status illorum potiori vigebit regimine; et ideo vera devotio per Barnoinum reverendissimum archiepiscopum Viennensem nostro suggestit apostolatu, ut ipsum venerabile monasterium una vobiscum apostolica muniremus auctoritate. Unde nos omnium sollicitudinem gerentes, et maxime audientes vos de Trecassino comitatu ex monasterio Dervo a facie paganorum elapsos, et quod ab eodem venerabili archiepiscopo misericorditer suscepti estis, inclinati precibus vestris, per hujus apostolicæ nostræ auctoritatis privilegium vos inibi firmiter et quiete Deo militare confirmamus, et quæ necessaria esse videntur loco et monasterio diu nocturne instantissime operari, et canonicæ inno beati Benedicti regulæ obedire, tam in ecclesiæ restauratione, quam ubi et ubi expedit, ea scilicet ratione, ut neque eidem venerabili archiepiscopo, neque cuilibet successorum suorum licitum sit illis durum servitium imponere, neque longissimi itineris profectionem; sed neque mansionaticos onerosos, neque censum, præter id quod impositum est, in festivitate prædicti sancti Theuderii in fine

B anni libram argenti. Et præterea decernimus et ordinamus et constituimus et contestamur ut decedente, more humano, prædictæ congregationis abbate, neque præsens præfatus episcopus, nec quisquam successorum illius aliquo typo et fastu superbix, aut avaritiæ et cupiditalis, et iracundiæ alium abbatem aliquo tempore et aliquo modo ipsi congregationi imponere præsumat, nisi quem ipsi monachi, libera electione et devotione, secundum regulam sancti Benedicti sibi elegerint.

Sed neque ex his omnibus, quæ præsentialiter obtinent, mobilibus et immobilibus, et quæ deinceps a senioribus et aliquo modo juste promereri poterint, ullo modo exinde aliquid aufertur ab aliquo neque minuatur; sed neque commutetur, nisi per voluntatem monachorum: quin etiam si contra hanc auctoritatem quis agere tentaverit, nullatenus a quolibet nostram abeundi præsentiam, successorumque nostrorum abbati et monachis denegetur et prohibeatur, sive insidiatur facultas: et propter adjutorium omnipotentis Dei impetrandum, et intercessionem sancti Petri, et nostræ charitatis auxilium, abba illorum, nomine Adalricus, taliter cum reverendissimo archiepiscopo Barnoino limina sancti Petri acceleravit. Qua dilectione et apostolatus nostri auctoritate commoti rogamus et petimus, et ex Deo et per Deum et per sancti Petri meritum nostrique ministerii reverentiam adjuramus et contestamur, ut nullus nobilium et potentium vicinorum et extra advenientium, et circumquaque degentium, D aliquatenus mala illis inferre præsumat, et absque lege inquietare, et mobilia et immobilia usurpare: sed neque servientes illorum destruere quisquam pertentet; et amodo volumus eos securos et quietos

permanere, apostolica protectione tutos atque munitos, cum omnibus rebus immobilibus et mobilibus ad ipsum venerabile monasterium pertinentibus. Si quis autem, quod non optamus, temerario ausu contra hoc privilegii nostri statutum (quod ad laudem Dei omnipotentis, et ejusdem pii loci stabilitatem fieri decrevimus) in toto et ex parte agere præsumperit, et in omnibus non observaverit, sciat se auctoritate beati Petri apostoli atque nostra anathematis vinculis innodandum, et a regno Dei, nisi resipuerit, alienandum: qui autem verus custos et observator exstiterit, benedictionem et gratiam a Domino consequi mereatur.

Scriptum per manum Anastasii scriiniarii S. R. E. in mense Novembrio, indictione 10. Bene valete.

Data VII Kal. Decembris per manum Sergii primicerii, defensoris sanctæ sedis apostolicæ, imperante domno piissimo PP. Augusto Vidone a Deo coronato magno imperatore anno 1, et post consulatum ejus anno 1, indictione 10.

AD STYLIANUM NEOCÆSARÆ EUPHRASIE PROVINCIÆ EPISCOPUM.

(Anno 892.)

Respondet litteris a Styliano ad Stephanum papam V missis, quas supra descripsimus.

Litteras sanctitatis tuæ ad apostolicam sedem missas, etc. (Ita decurtata in codice habentur, et post multa brevitas causa omissa hæc sequuntur:) Petis misericordiam, et non scribis quomodo sit exhibenda, neque cui, sæculari videlicet vel sacerdoti. Si enim sæcularem dixeris, venia dignus is erit, tanquam a sæculari dignitatem adeptus: si vero sacerdotem dicas, non adhibes mentem quod dignitatem præbere non potuit qui dignitatem non habebat. Nihil potuit Photius præter damnationem quam habuit, per impositionem obliquæ manus, et damnationem præbuit. Quomodo dignitatem potuit accipere qui particeps factus est condemnato? Quoniam pro ordinato misericordiam obtinere petis, animadvertite quod ordinatorem potius foves, juxta Domini sacrum eloquium: *Vel facite arborem bonam et fructus ejus bonos: vel facite arborem malam, et fructus ejus malos. Nunquid potest ficus uvam producere, vel vitis ficus?* (Matth. xxii.) Oportebat igitur istam Ecclesiam, in qua talia deprehenduntur facta, gravissimas dare pœnas, ut hujusmodi pœnis vestra Ecclesia purgaretur. Continet autem nos benignitas et fratrum dilectio, quæ nobis persuadet ut alia quidem toleremus. Quapropter misimus e latere nostro religiosissimos episcopos Landennilsum Capuanum, et Romanum, quibuscum sanctitatem etiam tuam hortamur convenire, necnon Theo-

A perpetuo tempore immutabilis permaneat. Cum iis vero qui a Photio fuerunt ordinati misericorditer nos gerentes, decernimus ut oblati libellis se deliquisse fateantur, et pœnitentiam veniam deprecantur, pollicentes se nunquam tale quid commissuros. Deinde his peractis, quæ sequuntur omnia, quæ nostris litteris mandata conspiciuntur, una cum prædictis viris sanctitas tua peragat, nec aliquid addendo, nec diminuendo aut commutando. Ita enim et a nobis, et a reverentia tua in communionem fidelium receptis ut laicis, scandalum delebitur. His vero peractis, si quis ipsorum communicare renuerit, noverit seipsum a communione nostra alienum fore. In Domino valete.

III.

AD HERIMANNUM COLONIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno 892.)

[Lappenberg, *Hamburgisches Urkundenbuch.*]

Formosus episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo et sanctissimo HERIMANNO, Agrippinæ Coloniarum archiepiscopo.

Litteras tuas apostolatu nostro delegatas coram nobis recitari fecimus, in quibus continebatur quod piæ recordationis Leo papa, decessor quondam noster, temporibus Caroli Magni imperatoris parochias, monasteria, ecclesias et familias omnesque res Agrippinæ Coloniarum competentes propria auctoritate inscriptionis roboraverit et ab illo tempore Bremensis sedes eidem Ecclesiarum subjecta fuerit usque ad tempus Guntharii. Audivimus equidem et credimus fuisse; sed relatu quorundam didicimus eam in ultimis finibus, ubi pagani confines sunt, esse; verum asseritur, quatenus Guntharii tempore Ludovicus quondam rex sancto studio, reverentissimorum archiepiscoporum, consultu seu et nobilium optimatum apostolico consensu, inibi decreverit instituere prælatum qui, sibi Christi favente gratia, verbum fidei seminaret in gentibus, quæ nullam ipsius habebant notitiam. Et misso Salomone, reverentissimo Constantiæ episcopo, expetivit a sanctæ recordationis domno Nicolao, decessore nostro, hujusmodi sanctum et Deo dignum roborari decretum, quatenus gentes quæ ignorabant Deum, doctrina Bremensis Ecclesiarum, quæ in affinitate posita neglecta interdum tabuerat, ad sanctum opus expergefata assurgeret et segnitie deposita ad agriculturam accingeretur Domini Salvatoris, ac extirpatis idolatriæ sentibus seminarium spargeret, unde multiplex fructus ad divina perveniret. Præterito autem anno, cum exinde ventilaretur quæstio inter legatos tibi commissæ Ecclesiarum necnon et Bremensem antistitem, quia res in ambiguo erat posita,

perscrutaretur et sic demum cum legatis ab eorum collegio seu quolibet episcopo utrique ad apostolicam venissetis deliberationem percipiendam. Audire quippe et discutere, non vero definire injunctum est. Ideoque id ipsum ut fiat, exspectamus et injungimus condicto tempore, mense videlicet Augusto, præsentis decimæ indictionis. Revera tunc liberius definire poterit, quia attentius ventilata quæstio in potiorem veritatis lucem erumpet, beati Job exemplo, qui ait: *Causam, quam nesciebam, diligentissime investigabam* (Job xxix, 16). Enimvero hujuscemodi disceptatio non secundum cuiuslibet libitum, sed Deo placite definienda est. Optamus reverentiæ tuæ sanctimoniam bene in Christo valere.

IV.

* BULLA PRO ECCLESIA GERUNDENSI.

(Anno 892.)

Formosus episcopus, servus servorum Dei, R. et S. Servo-Dei sanctæ Gerundensis Ecclesiæ episcopo, et per te in eadem venerabili Ecclesia in perpetuum.

Sicut per donum sancti Spiritus beato apostolorum principi Petro et cælesti regni clavigero ligandi atque solvendi ab ipso Domino tradita est potestas evangelica, subsequente lectione quæ ita inter cætera ait: *Tu es Petrus et super hanc petram ædificabo Ecclesiam meam* (Matth. xvi), et reliqua, etc.; ita sedes apostolica, canonica legalique auctoritate suffulta, omnibus Ecclesiis Dei per universum orbem diffusis suffragia et justa postulationis subsidia ut præbeat, tam divini quam humani juris ratio postulat. Igitur veniens, jam dicte Serve-Dei venerabilis episcope, causa orationis ad eorundem sanctissima beatorum apostolorum limina, subiecisti nobis quatenus apostolicæ nostræ confirmationis privilegio confirmare deberemus omnes res mobiles ejusdem Gerundensis Ecclesiæ, in honorem sanctæ Dei Genitricis et semper Virginis Mariæ dominæ nostræ, ubi beatus Felix Christi martyr corpore requiescit, hoc est domos, pleves, cellas, ecclesias, villas, et insulas, Majoricam scilicet, Minoricam, curtes, parochias, terras, vineas, prata, silvas, una cum familiis utriusque sexus, cum omnibus adjacentiis suis, quæ a piis imperatoribus, regibus vel aliis Deum timentibus in eadem Gerundensi Ecclesia collata sunt, sicut ipse nunc usque legali ordine tenere videris. Unde salubribus petitionibus tuis inclinati decernimus et a præsentī hac decima indictione per hoc apostolicum nostrum privilegium

* In ecclesia Gerundensi asservatur diploma Formosi Romani pontificis papyraceum, Servo-Dei Gerundensi episcopo datum. Nuper hoc diploma edidit Martenius in Collectione amplissima Anedoct. tom. I, pag. 239. Ego vero illius exemplar ex autographo Gerundensi descriptum anno 1736 accepi, et cum edito contuli, atque inveni exemplar Martenii ad ea verba: *in perpetuum stabilimus* desinere, reliqua deesse. Desiderantur autem in autographo pontificiæ datæ; in contextu tamen habetur *indictio decima*, ex quo colligitur hoc diploma anno Christi 892 datum fuisse. Petrus de Marca in appendice Marce

A roboramus, confirmamus, et in perpetuum stabilimus in usu et utilitate ejusdem Ecclesiæ Gerundensis, cui præesse dignosceris, id est omnes domos, cellas, ecclesias, villas, curtes, parochias, terras, vineas, prata, silvas, una cum familiis, et alia omnia quæ ab imperatoribus, regibus et aliis Deum timentibus in eadem Ecclesia collata sunt, seu conferenda erunt, simul cum rusticum, seu pascuarium sub tua tuorumque successorum ditione potestate omnimodis confirmamus; statuentes sub apostolica censura, seu divini judicii protestatione, et anathematis interdicti, ut nulli unquam magno vel parvo homini liceat quamlibet fortiam vel oppressionem in omnibus rebus ejus facere, aut potestatem aliquam habere, vel aliquam distringere, aut qualitercunque teloneum ab eis exigere, sive . . . . ubi-
cunque eos pro quibuslibet causis provocare præsumat; sed a providentia sui episcopi causa illorum audiatur et canonicè terminetur. Si quis autem, quod non optamus, contra hoc privilegium a nobis statutum temerario ausu agere præsumperit, sciat se anathematis vinculis innodatum, et nisi se arripuerit a re . . . . . Cætera desiderantur.

V.

AD ADALGARIUM ARCHIEPISCOPUM HAMBURGENSEM.

(Anno 892.)

Decernit, ut Hammaburgensis Ecclesia Bremensem ad subsidium habeat, donec suffraganeos institueret valeat.

C FORMOSUS, servus servorum Dei, reverendissimo et sanctissimo ADALGARIO archiepiscopo Hammaburgensi.

Arbitramur tuam sanctimoniam, prout injunctum fuerat, ad apostolicam sedem festinare, quatenus disceptatio, quæ inter te et Hermannum Agrippinæ Colonix reverendissimum archiepiscopum ventilatur, de Bremensi Ecclesia finem acciperet. Sed ipso per suos vicarios insistente et querimoniam multiplicante, cur tuam non exhibueris præsentiam, saltem per defensorem vicarium, non modicum miramur. In quo suspicari tribuitur summopere, contentionem non odire qui iudicii æquitatem conatur subterfugere: præsertim cum et Maguntix sanctissimus archiepiscopus, cui de hac re ut veritatem inquireret per confratres et collimitaneos episcopos injunctum fuerat, ad nos scribens significaverit quatenus venientibus reverendissimis episcopis ad Frankenford, de hac eadem re diligentissima facta fuerit inquisitio, omnesque diocæsani ejusdem Colonix Hispanicæ, pag. 384, ex chartulario ecclesiæ Gerundensis profert diploma Romani summi pontificis Servo-Dei episcopo Gerundensi, quod iisdem ferme verbis conceptum est ac illud Formosi, si pauca excipias; aliud item exhibet ejusdem Romani pro ecclesia Helenensi, et lib. III Marce Hispanicæ pag. 370 de epochis horum diplomatum disserit, quas ad examen vocat Pagius ad annum 897, num. 6. Interim Formosi diploma pro ecclesia Gerundensi ad fidem prototypi hic dandum censemus.

DOMINICUS GEORGIUS RODIGINUS.

episcopi, Francho videlicet Tungrensis, Vodelbaldus Trajectensis, Wofelmus Mimigardevordensis, Druogo Mimidomensis, Egilmarus Osnabrugensis, sub testificationis prætextu testificati sunt, usque ad te nullum Brumensis Ecclesiæ præselem modum subjectionis Coloniensi antistiti contempsisse, sed semper decessores tuos, qui eidem Bremensi Ecclesiæ præfuerunt a temporibus suæ Christianitatis, sedi Coloniensi subjectos. Verum quia tantorum virorum testimonium frustrari non expedit, et ad statum veniendi tempus festinare vel delegare vicarium distulisti, tanti temporis querimoniam, ac legatorum constantem instantiam nihili pendere inhumanum videbatur. Quapropter arctati, hinc ne Coloniensis Ecclesia justitiam perderet, inde ne Hammaburgensis Ecclesia, quæ ad gentium vocationem instituta fuerat, subsidio destituta deficeret; dispensative censuimus, quatenus quoadusque divina suffragante gratia prælibata Hammaburgensis Ecclesia in tantum dilatetur, ut episcopiam instituere valeat, jam memoratam Bremensem Ecclesiam ad subsidium habeat; et quoties in magnis ac prænecessariis canonicis negotiis oportuerit, non subiectione aliqua, sed affectu fraternæ charitatis Hammaburgensis archiepiscopus, qui ejusdem Bremensis Ecclesiæ regimen obtinet, per se aut vicarium suam vicem gerentem, in adjutorium Coloniensis archiepiscopi invitatus accedat: dilatata autem Hammaburgensi Ecclesia, largitore omnium bonorum adminiculante, et fundatis episcopis, sæpe memorata Coloniæ sedes Bremensem recipiat Ecclesiam. Inhumanum quippe est inter sæculares aliena jura pervadere: quanto magis sanctissimos episcopos statutos a Patribus transgredi terminos, et eos litigare, qui pacis debent subditis exempla præbere? Hæc autem ad hoc decreta est dispensatio, ut pax vigeat, cesset contentio, et justitiæ vigorem misericordiæ compassio temperet, scientes sine pacis bono nullum Deo munus fore acceptabile.

VI.

AD HERIMANNUM COLONIENSEM ARCHIEPISCOPUM.

(Anno 892.)

{Lappenberg, *Hamburgisches Urkundenbuch.*}

FORMOSUS episcopus, servus servorum Dei, reverentissimo et sanctissimo confratri nostro, HERIMANNO, archiepiscopo Coloniensi.

Visitatione tua, charissime confrater, lætificati sumus, a te directis venerabilibus sacerdotibus receptis. Verum cum de tua incolumitate eos per ordinem inquirere studeremus, comperimus, ipsis indagantibus, te incommoditate corporis laborare, et condoluimus plurimum. Attamen in hoc consolamur quia novimus scriptum in Eloquio: *Quem diligit Dominus, castigat, et corripit omnem quem recipit* (Hebr. xii, 6; Prov. iii, 12). Sit ergo oramus infirmitas hæc ad salutem ac celerem Christo largiente mereatur consequi sanitatem. Arbitra-

A mur equidem, sanctimoniam tuam ad apostolorum limina, prout mandaveramus, venire et viva voce tecum de generali illius barbaricæ gentis salute tractare. Sed quia aliter quam optaveramus accidit, infirmitati imputantes, calumniam pro hoc inferre desinimus.

Contentio itaque, quæ inter te et Adalgarium, reverentissimum archiepiscopum Hamburgensis Ecclesiæ, ventilata est pro Ecclesia Bremensi, pro qua ad venerabilem archiepiscopum Moguntie scribere præterito anno prævidimus, quatenus ejus studio rei veritas inquisita, ablata ambiguitate, in clariorem lucem erumperet, ipso prout scribente didicimus, testificantibus sanctissimis episcopis, qui Francanorfut convenerunt, apparet, tuæ diocesis ecclesiam esse. Ideoque dispensative id determinare oportuit eo videlicet ordine, ut et Coloniensis Ecclesia non privaretur facultatibus, et Hamburgensis Ecclesia, pio labori dedita, non patietur penuriam, unde oporteat Deo acceptabile opus cessari. Quapropter statuumus ut quousque dispensatore bonorum omnium largiente, cujus nutu omnia dispensantur, Hamburgensis Ecclesia infra paganorum terminos dilatari valeat, ubi episcopia fundari possint, Bremensem Ecclesiam teneat ad subsidium. Et ob hoc fraterno charitatis affectu, non subiectione aliqua, quoties pro majoribus ecclesiasticis negotiis librandis certa ratio exigit, invitatus ipse per se in adjutorium Coloniensis Ecclesiæ accedere non pigeat, vel si prædicationis opere implicatus per se venire nequiverit, vicarium saltem deleget, qui ejus vicem representet et canonicè deliberationi adjutor intersit. Divina autem ditione suffragante cum Hamburgensis Ecclesia augmentata, ceu prætulimus, fuerit, Coloniensis Ecclesia sua recipiat, quia inter sæcularia negotia non expedit cuiquam aliena jura pervadere, quanto minus religiosis episcopis, qui suo ducatu per viam justitiæ ad cælestia regna commissum sibi populum debent perducere.

Aliter autem nostro apostolatui deliberare visum non est, ne sæpedita Hamburgensis Ecclesia ad vocationem gentium instituta ablato annihilaretur subsidio et inopia cogente a Deo digno opere cesset, præsertim cum et decessor noster recolendæ memoriæ Nicolaus, Ludovico, glorioso rege, per Salomonem reverentissimum Constantiæ episcopum, intercedente, suo privilegio Bremensem Ecclesiam Ansgario, Hamburgensi archiepiscopo, confirmaverit. Sed quia indignum censuimus, sacerdotum quempiam aliena jura pervadere propriis transgressis limitibus, proinde id dispensative instituimus, tempori consulentes, ut et justitia proprium vigorem teneat et misericordia compassionem impendat, contentio cesset et charitas inviolata persistat.

Privilegium etiam tuæ Ecclesiæ prout petiveras, renovavimus ac tuæ venerabilitudini per præsentem presbyteros delegavimus, commonescentes, ut in omnibus ac præ omnibus pacem diligas et eidem semper insistas, quæ specialis est arrhabona omnium

fideliū, siue qua nullum munus Deo est acceptabile. Et pax Dei, quæ exsuperat omnem sensum, custodiat cor tuum et intelligentiam tuam in Christo Jesu, Domino nostro.

VII.

AD BERNONEM ABBATEM GIGNIACENSEM.

De privilegiis ejusdem monasterii.

FORMOSUS servus servorum Dei BERNONI religioso ac venerabili abbati cœnobarum sito territorio Lugdunensi, quod in honore beati Petri apostolorum principis constructum esse dignoscitur in loco qui Gigniacus perhibetur, ac in eodem venerabili monasterio in perpetuum.

Convenit apostolico moderamini pia religione polleantibus benevola compassione succurrere et poscentium animis alacri devotione impertiri assensum. Ex hoc enim lucri potissimum pretium a conditore loco Domino Domino promeremur, dum venerabilia loca opportune ordinata ad meliorem fuerint sine dubio statum perducta. Igitur properans ipse Berno venerabilis abbas ad beatorum apostolorum limina, nostramque adiens apostolicam præsentiam, retulisti nobis ipsum memoratum cœnobiū a te tuoque consobrino nomine Laifino de propriis rebus vestris duntaxat in honore sancti Petri constructum atque dicatum existere, et ut ab omnibus immutatum servetur, per testamenti paginam, quod nobis servandum contulisti, eidem beato Petro cœlestis regni clavigero nobisque per Dei gratiam vicario obtulisti ad sempiternum vobis remedium conferendum. Ideo suggestistis nostro apostolatui ut apostolici nostri privilegii illud sanctione muniremus.

Quapropter quod statuistis devote admittentes, petitionemque vestram ratam arbitantes, inclinare precibus vestris per hujus præceptionis seriem prædictum venerabile cœnobiū cum cellis seu casis, terris, vineis, casalibus, fundis, pratis, silvis, una cum colonis et colonabus, necnon et cellulam quæ vocatur Balma cum adjacentiis suis, omnia et in omnibus quæ tam a gloriosis regibus quam ab aliis Deum timentibus inibi data vel præcepta sunt, vel deinceps Domino adjuvante donanda erunt, hac præsentis tertia decima indictione apostolica auctoritate confirmamus, munimus, et in perpetuum sub jure et ditione atque potestate beati Petri apostoli et nostra confirmatum stabilimus, ita scilicet ut nulli homini

* Scripta videtur fuisse hæc epistola post celebratam Anglicanam synodum, de cuius tempore non plane constat. De hac synodo Willelmus Malmesburiensis: « Sed ut ad nostrum, inquit, Edwardum revertar, quid ejus tempore de renovandis episcopatibus a papa Formoso præceptum sit, jucundum puto memoratu; itaque verbis eisdem quibus inveni scriptum interseram.

• Anno quo a nativitate Domini transacti sunt anni nongenti quatuor, misit papa Formosus in Angliam epistolas, quibus dabat excommunicationem et maledictionem regi Edwardo, et omnibus subiectis ejus, pro benedictione quam dederat beatus Gregorius genti Anglorum a sede sancti Petri. Nam per septem annos plenas destituta fuerat episcopis

quamlibet dignitatem fucito licitum sit aut etiam de ipsis donatoribus quamcunque vim aut aliquam oppressionem ibidem inferre aut res donatas vel amodo devote donandas quoquo modo auferre: potius autem firmum et ab omnibus immutatum custodiat ad jus et protectione beati Petri apostolorum principis. Si autem, quod humanum est, abbas prædicti cœnobiî obierit, congregatio ipsius monasterii ex seipsis secundum Deum et regulam beati Benedicti, quem idoneum prævideriat, concordii voto habeat semper eligendi et secundum morem in abbate sibi præficiendi. De decimis autem quæstis estis, eo quod de propriis vestris a vobis persolvi quærantur. Quod si ita se res habet, hoc ne fiat interdiximus, maxime cum scriptum sit ne sacerdotes decimas dare cogantur. Quisquis autem, quod non optamus, tam ex ipsis donatoribus quam ex aliis temerario ausu de donatis rebus vel donandis aliquid auferre præsumperit, sive quamlibet (calumniam) eidem monasterio ipsiusve monachis ingerere tentaverit, et contra hoc nostrum apostolicum privilegium agere non formidaverit, sciat se anathematis vinculis innodandam, et nisi resipuerit a regno Dei alienandum. Qui autem verus custos et observator hujus pii nostri statuti extiterit, benedictionem et gratiam a Domino Deo nostro consequi mereatur. Scriptum per manum Sergii scriniarii sanctæ Romanæ Ecclesiæ in mense Novembrio, indictione suprascripta, per manum Stephani cancellarii sanctæ sedis apostolicæ, imperante Domino piissimo Augusto Arnulfo a Deo coronato. Bene valeat.

IN SEQUENTEM EPISTOLAM ADMONITIO.

Sequens Formosi papæ epistola argumentum præbuit disceptationi inter eruditos, cujus definitio certa nunc etiam expectatur. Cum vero cl. Wilkins suam ea de re exhibere conjecturam in novissima conciliorum magna Britannia et Scotia collectione voluerit, quam huc transferre, et res ipsa posebat, et lectoribus non ingratum fore putavi; ideo ut controversiæ argumentum melius teneatur veluti sub aspectu, tum epistolam ipsam, cum et doctissimi illius Angli dissertationem exhibendam duxi.

VIII.

AD EPISCOPOS ANGLIÆ.

Fratribus et filiis in Christo omnibus episcopis Angliæ, FORMOSUS.

omnis regio Gevissorum, id est Westsaxonum. Quo audito, congregavit rex Edwardus synodum senatorum gentis Anglorum, cui præsidebat Pleigmundus archiepiscopus Cantuariensis interpretans districte verba apostolicæ legationis. Tunc rex et episcopi elegere sibi suisque salubre consilium, et juxta vocem Dominicam: *Messis quidem multa, operarii autem pauci (Matth. ix)*, elegerunt et constituerunt singulos episcopos singulis provinciis Gevissorum; et quod olim duo habuerunt, in quinque diviserunt. Acto concilio archiepiscopus Romam cum honorificis muneribus adiit, papam cum magna humilitate placavit, decretum regis recitavit, quod apostolice maxime placuit. Rediens in patriam, in urbe Cantuariæ uno die septem episcopos septem Ecclesiis

Audito nefandus ritus paganorum [*ms.*, auditis nefandorum ritibus paganorum] partibus in vestris repullulasse, et vos tenuisse silentium, ut canes non valentes latrare, gladio separationis a corpore Dei Ecclesia [*ms.*, Ecclesie] vos ferire deliberavimus. Sed quia, ut nobis dilectus frater noster Plegmundus [*ms.*, Plegmundus *hic et infra*] intimavit, tandem evigilastis, et semina verbi Dei olim venerabiliter jacta in terra Anglorum cœpistis renovare, mucronem devorationis [*ms.*, devotationis] retrahentes, Dei omnipotentis et beati Petri apostolorum principis benedictionem vobis mittimus, orantes ut in bene cœptis perseverantiam habeatis. Vos enim estis fratres, de quibus loquens Dominus inter alia inquit : *Vos estis sal terræ; et si sal evanuerit, in quo salietur?* (*Matth. v.*) Et iterum : *Vos estis lux mundi* (*ibid.*) : significare volens per verbi sapientiam condiri mentes hominum a vobis debere; et in moribus, et in vita vestra bonæ actionis studium, quasi lumen apparere fidei, per quod gradientes ad vitam, quomodo caute ambulantes, videant, ut ad promissionem æternæ beatitudinis sine offensa curentes valeant pervenire.

Nunc accingimini ergo, et vigilate contra leonem qui circuit [*ms.*, circumit], quærens quem devoret; et non patiamini ulterius in regione vestra penuria pastorum Christianam fidem [*ms.*, religionem] violari, gregem Dei vagari, dispergi, dissipari. Sed cum unus obierit, alter qui idoneus fuerit canonicè protinus subrogetur. Nam secundum legem plures facti sunt sacerdotes, eo quod morte prohiberentur [*ms.*, prohibebantur] permanere. Quod David considerans [*ms. add.*, et in spiritu Christi Ecclesiam futuram fore permansuram ad finem usque sæculi prospiciens] ait : *Pro patribus tuis nascentur* [*ms.*, *nati sunt*] *tibi filii, constituas eos principes super omnem terram* [*in omnem terram desunt in ms.*] (*Psal. XLIV.*) Nulla itaque mora sit subrogandi alium, cum quilibet sacerdotum ex hac vita migraverit; sed mox ut illi, qui primæ sedis principatum gerens, inter vos cæteris episcopis præesse dignoscitur, fratris obitus fuerit denunciatus, facta electione canonica alter consecratus succedat. Quis autem inter vos principatum tenere debeat, quæve sedes episcopalis cæteris præpollent habeatque primatum, abolitanis [*ms.*, ab olitanis] temporibus notissimum est. Nam, ut ex scriptis beati Gregorii, ejusque successorum tenemus, in Doroberniæ [*ms.*, Dorobernia] civitate metropolim sedemque primam episcopalem constat esse regni Anglorum, cui venerabilis frater noster Pleimundus unice præesse dignoscitur; cujus honorem dignitatis nos ullo pacto imminui permittimus, sed ei vices apostolicas per omnia gerere mandamus.

Et sicut beatus Gregorius papa primo vestræ gentis episcopo Augustino omnes Anglorum episcopos

ordinavit : Fridestanum [*al.*, Fretthelstanum] ad Wintoniensem, Adelstanum ad Cornarbensensem, Werstanum ad Schirebornensem, Althelmmum ad Wellensem, Eidulfum ad Cridiensem in Devoniam. Sed et aliis provinciis constituit duos episcopos. Australibus Saxonibus virum idoneum Bernegum, et Mercia-

A esse subjectos constituit, sic nos prænominato fratri Doroberniæ, sive Canterberie [*ms.*, Cantoluriæ] archiepiscopo ejusque successoribus legitimis eandem dignitatem confirmamus; mandantes, et auctoritate Dei, et beati Petri apostolorum principis præcipientes, ut ejus canonicis dispositionibus omnes obediant, et nullus eorum quæ ei suisque successoribus apostolica auctoritate concessa sunt, violator existat. Si autem quis hominum contra hæc aliquando niti ac imminuere tentaverit sciat, se procul dubio multandum fore gravi anathemate, et a corpore sanctæ Ecclesie, quam inquietare molitur, perpetuo nisi resipuerit separandum.

NOTA DAVIDIS WILKINS.

B Error hic inextricabilis. Deprehendit Baronius, et medetur, uti opinatus est; sed interea non minorem ingerit. Anno, inquit Malmeshurgius, quo a *nativitate Domini transacti sunt nongenti quatuor, missi papa Formosus in Angliam epistolas, quibus dabat excommunicationem et interdictionem regi Edwardo*, etc. Ad hoc Baronius : *Ita Willielmus, inquit, Malmesburiensis; sed puto vitio scriptoris, quod factum est hoc anno octingentesimo nonagesimo quarto, scriptum legi anno nongentesimo quarto, ad quod tempus certum est, non potuisse pervenire Formosum, sed longo ante esse defunctum.* Recte quoad Formosum papam; sed non minus jam erratrice quoad Edwardum regem. Uti enim Formosus mortuus est per novennium ante annum Domini 904, sic Edwardus non est salutat rex in anno 904, nec per sexennium postea, si de nostris nostri non cæcutiant. Verum igitur si fuerit quod Formosus hoc promulgaverit interdictum, fieri necesse est in tempore Aluredi Magni, qui licet regis fruebatur titulo, ditione tamen pulsus est a Danis, nec hanc satis integre readeptus, cum Formosus pene pontificatum iniit. Errasse igitur videatur Malmesburius, aut scriptor aliquis, vel in regem interdictioni subjiciendo, vel Edwardum forte pro Aluredo. Sed nec hoc errorem tollit : nam septem illi quos in una die factos dicit episcopos, non electi sunt ante ann. Dom. 904, nec consecrati postmodum, donec Plegmundus archiepiscopus iter Romanum expediterat, et epistolam (quam a papa ad episcopos hic dedimus) una cum absolutione detulisset, anno scilicet 905 vel hunc circiter. Inscribitur etiam epistola illa solis episcopis Angliæ, et de rege illic ne verbum quidem; adeo ut in dubio sit an rex sub interdicto ponebatur. Certe si cum Malmesburio hujus interdicti et epistolæ auctorem susceperimus Formosum papam, in historiis nostris ingens error est, et ne ab Oedipo extricabilis; sed si Formosum subrepisse censeam pro Leone papa V, non ego video quin sana fiant omnia. » Hæc Spelmanus.

D Quibus Spelmani notis stricturas addidit Gabr. Cossartius in edit. Concil. vol. IX, pag. 431 : « Synodum Anglicanam attribuit Malmesburiensis non anno 904, ut ait Baronius; sed 905 : anno, inquit, quo a *Nativitate transacti sunt anni 904.* Quem annum quis neget esse nongentesimum quintum? Et consentiunt, ut vides, acta Cantuariensis Ecclesie. Sed nodus hic se offert vindice dignus, quem post Baronium animadvertit collector Anglicanus. Qui enim concilium hoc haberi anno nongentesimo quinto potuerit sub Formoso papa, qui annis ante decem obierat? Quo pacto pontificias litteras ad Edwardum senio-

Cenulphum, ad civitatem Dorcestriæ in pago Oxoniæ; hoc etiam totum papa firmavit, ut damnaretur in perpetuum, qui hoc infirmaret decretum. Missi etiam in Britanniam litteras, quarum exemplar sequitur. »

rem cœderit Formosus, qui pontifex Edwardo regnante non fuit; nam Formosus anno 896 obiit, Edwardus anno 901 regnare cepit?

« Huic reparandæ labi conjecturam Spelmannus affert parum felicem. Si *Formosum*, inquit, *irrepisse censeam pro Leone papa V, non video quin sana sint omnia*. Atqui non minus certe desperata erunt. Primum enim Leo V anno tantum 906 pontifex creatus est, et sunt qui ad 907 rejiciant. Itaque si quis esset Spelmanni divinationi locus, error esset non in Formosi tantum nomine, sed in anni ipsius nota. Deinde diebus tantum quadraginta pontificatum Leo V tenuit. Nemini autem persuadebit Spelmannus, tantillo spatio temporis dedisse ipsum ad Anglos litteras, iis perfectis coactum in Anglia concilium fuisse, legatum a concilio Plegmundum Romam appulisse, placasse pontificem, litteras ab eo retulisse.

« Itaque si expungendum est Formosi nomen, longe profecto commodius substituetur ejus in locum Joannes IX, qui anno nongentesimo quinto, regnante in Anglia Edwardo, Ecclesiæ præfuit. Certe Polydorus Virgilius libro *Historiæ suæ* vi eo pontifice id totum contigisse narrat, sive Malmesburiensis errorem emendavit ipse per sese, sive aliis ex actis rem didicit. Quamquam Joannes X pro IX perperam in Polydori libro scriptus est; ut et in *Historia Anglicana* Andree Duchesnii, qui Polydorum, nimia fortasse fide, secutus est. Hanc enim ab eo perspectam et discussam esse difficultatem vix persuadere mihi possum, cum in sua Romanorum pontificum *Historia*, secundæ etiam editionis, narret anno 904 Formosi papæ et Edwardi regis tempore hæc omnia gesta esse.

« Baronii conjectura errorem omnem librario tribuit, qui annum nongentesimum quintum scripserit pro octingentesimo nonagesimo quinto. Sed animadvertere par erat pontificem quidem eo anno Formosum fuisse, Edwardum autem miuime in Anglia regnasse.

« Quod si ad Baronianam hanc emendationem addatur altera, et pro Edwardo rege scribatur *Alfredus* ejus pater, qui et Alveredus et Ælfrédus nuncupatur, difficultas nulla supererit, nisi quod septem illi episcopi, quorum hic mentio, creati non fuerint, nisi anno 905. At leve istud; cum id qui scripserunt Malmesburiensem sint secuti, ac proinde eodem, quo Malmesburiensis, modo emendandi.

« Erunt forte quibus hæc conjectura non displiceat; erant qui alteram præferant, quæ Joannis nomen substituit. Nos rem in medio relinquimus. » Hæc Cossartius.

Ad bellum tot strenuis historiarum propugnatoribus, qui in palæstra chronologica paparum Romanorum egregie satis decertaverunt, indicendum aperte cum iis Marte congreduendum, ingenium viresque mihi haud suppetere libere fateor. Quia autem nullus athletarum illorum palmam sibi vindicare ausus est, pace tot illustrium in republica litteraria nominum, si non manus conserere, opinionem tamen meam porrecta fronte explicare liceat.

Si Platina, si Onuphrio Panvino, si Laertio Cherubino, si aliis celeberrimis viris horum sequacibus fides, Formosus papa anno 991 vi Kal. Junii creatus, obiit anno 995 xix Kal. Januar., regnante in Anglia Ælfrédo: et Sergius III anno 903 viii Kal. Januar., regnante Edwardo seniore, sublato schismate papali inter Leonem V et Christophorum I et ipsum hunc Sergium (tres ejusdem anni papas) ad cathedram Romanam erectus est; qui antipapa fuit Formosi III et Joannis IX, ac contra illum in schismate sedit an. 991, et contra hunc an. 897: ast ab utrisque factoribus coactus abdicavit, et in exilium actus est.

Cum igitur facies Ecclesiæ Romanæ, in eunte sæculo x tot antipapis defœdata, tot discordiis quasi

« At sanior supputatio Pagii et aliorum, Leonis V exordium cum anno 903 composuit. MANSI.

A distracta fuerit quid mirum si Malmesburio falsum vel mentitum papæ nomen ex tam dissitis regionibus annuntiatum fuerit, aut ex relatione aliorum, quibus Sergius exosus, innotuerit? Quid mirum si monachi Cantuarienses ex ore Malmesburii nomen Formosi pro Sergii hauserint? Quid mirum si hac opinione decepti scribæ Romani initiale epistolæ vocem, papæ nomen exprimentem perperam legerint, letamque, reclamantibus licet omnibus paparum chronologiis hodiernis, in commentarios suos retulerint? Quapropter ante omnia nomen Formosi ex Malmesburio, primo erroris hujus auctore (quo oscitante, multi alii oscitare cœperunt), expungendum, ejusque loco Sergii III substituentium censeo; quia hoc pacto historia chronologiaque, et papæ et regis Edwardi et Plegmundi archiepiscopi Cantuariensis et septem episcoporum recto constabit calculo. Omnes alii, magni licet nominis auctores, qui Leoni V vel Joanni IX vel X, vel regi Ælfrédo, vel anno 895 epistolam hanc assignant, a scopo valde aberrant; chronologiaque ac historiæ hodiæ et olim receptæ prorsus contradicunt. Si ergo cum Baronio error librario tribuendus est, non in anno, sed in nomine papæ determinando consistat necesse est.

OBSERVATIO P. ANTONII PAGII

ad an. Christi 894, num. 9 et seq.

Vartonus part. I Angliæ sacræ, pag. 554 et seq., in episcopis Barthoniensibus et Vellensibus agit de hac synodo (Anglicana), atque se incidisse in excerpta quædam historiæ a monacho quopiam Abendonensi ante exitum sæculi x, conscriptæ, in quibus habetur: « Anno 904, cum per annos plene septem tota Westsaxonia vacasset episcopis, Australium etiam Saxoniam provinciæ, et Australium Merciorum, rex cum archiepiscopo Plegmundo singulis provinciis Gevissorum singulos episcopos ordinari constituit, in quinque scilicet parochias sedem distribuens, quod antea duo possederant. Ordinati sunt ergo septem una die. Erithestanus ad Wintoniensem, Æthelstanus ad Cornubiensem primus, Wersthanus ad Schireburnensem, Æthelhelmus ad Fontanensem primus, Eadulfus ad Cridiatunensem primus, Suthsaxonibus quoque Beornocus, et Suthmerciis Cenulfus apud Dorcestam nostram. » Nullum hujus synodi antiquius documentum superest, cum Malmesburiensis ad medium circiter sæculum XII pervenerit, et hæc exeunte sæculo x a monacho illo litteris mandata fuerint.

Verum magna controversia est de epocha hujus concilii. Opinio quidem Baronii anno 894 synodum illam consignantis ab omnibus rejicitur; sed alii eam cum anno 904, alii, ut Alfordus in *Annal. Britan.* et Cossartius, cum anno 905, Wartonus, adhærens Radulpho de Diceto, cum anno 909, connectunt. Apud me tamen pene certum, concilium anno 904 congregatum, annoque 905 episcopos illos septem juxta decretum ejusdem concilii a Plegmundo Cantuariæ consecratos fuisse. Hæc diversis annis contigisse Alfordus recte vidit; sed ordinationem illam male in annum 906 distulit. « At, inquit Cossartius, Malmesburiensis annum diserte indicavit, cum scripsit: *Anno quo a Nativitate transacti sunt anni 904, quem annum quis neget esse 905.* » Verum jam alibi tanquam certam chronologiæ regulam statui, historicos annum currentem, vel tantum inceptum, sæpe appellare annum transactum, et apud eosdem id sæpius esse post annum quartum, ac anno quarto, et sic de aliis. Innititur etiam vir doctissimus narratione quædam hujus synodi ex tabulario Cantuariensis Ecclesiæ desumpta, quæ his verbis inchoatur: *Anno Dom. Incarnat. 905, Formosus papa misit in terram Anglorum ad regem Edwardum, etc.* At Anonymus ille respicit ad ordi-

nationem septem episcoporum, quam refert postea factam esse, postquam *acto illo concilio* Plegmundus Roma rediit, et *rediens*, ait, *ad patriam in urbe Dorobernia septem episcopos septem Ecclesiis in uno die ordinavit*. Certe Malmesburiensis, quem sequitur, satis indicat ordinationem illam ann. 905 contigisse, ut legenti patet.

Wartonus, tam loco citato quam pag. 209 et seq., ait se arbitrari, non solum Formosi epistolam, sed et integram de consecratione septem episcoporum a Plegmundo facta, et de septennali vocatione episcopatum, quam Malmesburiensis et Florilegus narrant, historiam commentitiam esse. Verum non tantum Malmesburiensis et Wigorniensis, sed etiam Ingulphus, Gervasius Dorobernensis, Westmonasteriensis, et potiores Angliæ historici eam referunt; neque mirum si in aliqua circumstantia peccarint, cum hoc eis non solum hoc in capite et diversis aliis, sed etiam oculatissimis historicis non raro acciderit. Primum suppositionis argumentum vir pereruditus deducit ab Assero Schirebornensi episcopo, quem dicit ab Ælfredo rege episcopum Schireburnensem renuntiatum, anno 903 adhuc sedisse, et vitam produxisse usque ad an. 969. Sed ex iis quæ anno 884 in medium attulimus ac ex mox dicendis constat Asserum illum, qui ab Ælfredo rege episcopus Schireburnensis constitutus est, obiisse anno 885 et plane diversum fuisse ab Assero Vitæ hujus regis scriptore, quem Eduardus rex episcopum Schireburnensem dixit post Werstani, qui anno tantum 904 episcopatum illum adeptus est, mortem, ideoque tam Werstanum quam Asserum H brevi tempore Ecclesiam illam rexisse. Confirmantur hæc ex Westmonasteriensi ad ann. 899, ubi loquens de Ethelwaldo Asseri I et Sigelmi successore ait: *Eodem anno defuncto Ethelwaldo Schireburnensi episcopo, remansit provincia Occidentalium Saxonum sine episcopis et cura pastoralis, vi hostilitatis, septem annis, Danis tam mari quam terra provinciam illam affligentibus*. Magno ergo errore duo Asseri episcopi Schireburnenses in unum conflati a Wartonis, aliisque.

Ait secundo Wartonus Deneulphum episcopum Vintoniensem creatum juxta aliquos rerum Britannicarum historicos an. 879, et vita functum an. 909; indeque infert ante an. 904 vel 905 sedem Vintoniensem per annos septem non vacasse, ideoque concilium Anglicanum, de quo agitur, vel commentitium, vel alio anno congregatum esse. Respondeo negari non posse quin Deneulphi episcopi Vintoniensis obitus in utraque chronologia Saxonica cum ann. 909 connectatur, sed inde tantum consequens, utriusque auctorem in eo consignando errasse, sicuti et quando Frithestani ejus successoris ordinationem in an. 910 conferunt. Errarunt itaque uterque chronologus tam in anno emortuali Deneulphi, quam in anno consecrationis S. Frithestani; cum scriptores utroque illo chronologo longe vetustiores, et multo plures ac potiores fidem faciant, Frithestanum, electum fuisse episcopum Vintoniensem cum sex aliis episcopis ad alias Ecclesias promotis; postquam per septennium Ecclesia Vintoniensis aliæque vacassent.

Ait tertio Wartonus sedem Vintoniensem plenam fuisse anno 900 et seqq., et Deneulphum rebus gerendis toto illo septennio interfuisse, quod probat chartis eo tempore datis pro novo monasterio Vintoniensi, et in registro Hidensi, ut vocant, recitatis. Illas non exhibet Wartonus, sed exstant apud Alfordum, qui ann. 901, n. 4 et seqq., refert donationem Eduardi regis factam novo monasterio Vintoniæ, cui inter alios episcopos subscribunt Asser episcopus et Deneulf episcopus. Sed recte respondet Alfordus, cum omnis Westsaxonia episcopo caruerit, e subscribentium hoc anno episcoporum serie obliterandos esse Asserum et Deneulphum. Neque dubitari potest, quin subscriptiones illæ additiæ sint, et forsitan tota charta commentitia; cum Asserum primus

A Deneulphum episcopum, imo et Sigelmus successor ejus eo anno jam mortui fuerint, et Asserum H successerit. Werstano anno tantum 904 episcopo Schireburnensi dicto. Laudat etiam Wartonus donationem regis Eduardi eidem monasterio factam anno 904, cui inter alios subscribit Deneulf episcopus et Asser episcopus. Eam integram refert Alfordus eo anno num. 6 et seq. ac scite respondet, imperite admodum fingi Deneulphum Vintoniensem et Asserum Schireburnensem (hujus scilicet nominis primum, quem solum agnoscit) superstites esse, et anno 904 subscripsisse.

Sed non solum Schireburniam et Vintoniam ante an. 904 pastoribus viduas fuisse constat; verum etiam Dorcestriam, cui eo anno Cenulphus episcopus prefectus est; in utraque enim chronologia Saxonica anno 897 dicitur Ealhardum episcopum Dorcestrensem obiisse; quare Cenulphus seu Kenulphus non nisi post septennalem vacationem ad Dorcestriæ præsulatum evector fuit. Restat quarta sedes, quæ ante concilium istud per annos septem vacavit; aliæ enim tres ex Vintoniensi et ex Schireburnensi evulsæ. Ea est Seotiensis, vulgo *Selsey*, qui locus peninsula tunc erat, nunc marinis fluctibus hausta, sedesque sub an. 1070 Cicestriam translata. Australium Saxonum, apud quos *Selseya* posita, *Bernegus* seu *Beornocus* anno 904 episcopus designatus; sed cum *Seolseiensis*, seu, ut nunc loquimur, *Cicestrensi*um episcoporum per hæc tempora successio in obscuro sit, ex tempore, quo aliæ tres sedes sine episcopis fuere, facile est intelligere *Seolseiensis* ante annum 904 sine episcopo etiam fuisse, ideoque et concilium hoc Anglicanum ab eo Christi anno removeri non posse. Animadvertens Wartonus traditionem septennalis vacationis episcopatum præfatorum ab historicis Anglicis constanter affirmari, concludit se ei fidem tamen abrogare nolle, sed septem illorum episcoporum ordinationem uno die a Plegmundo factam ad an. 909, uti jam monui, rejecit. At hoc pacto ipsemet evertit quod jam astruxerat, cum antea asseruerit Deneulphum Vintoniensem, et Asserum Schireburnensem (primum scilicet hujus nominis, quem solum, uti Alfordus, aliique, agnoscit) usque ad ann. 909 superstites fuisse, quo casu sedes Vintoniensis et Schireburnensis ante annum 909 per septennium non vacassent. Certum itaque manere debet Plegmundum in concilio anno 904 celebrato septem uno die episcopos constituisse, postquam septem ante annos in regno Westsaxonum nulli episcopi fuissent.

Neque aliquid movere debet, quod ait Wartonus, annum nempe 905 novorum episcopatum fundationi et parochiarum distributioni minus fuisse accommodum, quod Dani Northumbriam et Eastangliam tunc inderint; Mercii ad Eduardi regis nutum adhuc non spectarint; utrosque Eduardus frequentibus præliis illo ipso anno debellarit; sequentique pace facta in ditionem accepit. Eduardus enim, qui omnes illas ditiones sibi subjicere decreverat, episcopos in antecessum instituire voluit, eo fere modo quo Gelasius II, anno 1118, Cæsaraugustæ adhuc in Saracenorum potestate existenti episcopum dedit, cujus rei alia non desunt exempla. Hujus concilii epocha tot controversiis implicata, nunc tandem indubitata esse debet, solutis quæcunque adversus eam adduci possunt rationibus.

D Cossartius uno tenore refert synodum laudatam et epistolam Formosi papæ ad episcopos Angliæ, quæ est de Ecclesia Anglicana bene ordianda, quasi hæc illius concilii pars fuerit. Ea revera a Formoso papa data, ideoque ab anno 894 non removenda, cum annus quo scripta fuerit ignoretur. In illa Formosus ait: *Audito, nefandos ritus paganorum partibus in vestris repullulasse, et vos tenuisse silentium, etc.* Quare hæc epistola data a Formoso papa post an. 891, quo hic pontifex Romanus ordinatus

est, et postquam Fulco archiepiscopus Rhemensis duas mox memoratas litteras, quarum meminit Flodoardus ad Alfredum regem, et ad Plegmundum archiepiscopum Cantuariensem scripsisset; cum in iis verba faciat de *perversissima secta paganis erroribus exorta*, memoretque *incestuosa luxurie fomenta*, uti ab Alfordo citato observatum, qui addit Eadmerum monachum Cantuariensem auctorem accuratum et Malmesburiensi antiquiorem Formosi nomen his litteris præfixisse in lib. v Novorum. Hinc non male scripsit Parkerus, vir e secta Protestantium, in Antiq. Britan. dum de Plegmundo loquitur: *Tempus effeminatum hoc fuisse Varnerus in Fasciculo temporum pronuntiat: Fides, inquit, tum valde*

deficere cepit, et clerici malefictis erant dediti, con-surgentibus sectis. Sacerdotes enim aliqui feminarum commercio usi et abusi sunt; quod ab episcopis moniti obstinate defendere perrexerunt. Porro hæc ad Anglicanos episcopos epistola, non in libris Regum a Malmesburiensi recitata, uti laudata synodus, sed lib. i de Gestis Pontif., pag. 211, dum de primatu archiepiscopi Cantuariensis disserit, ideoque Formosi papæ tempore dari potuit, sed inter eam et synodum Anglicanam nulla est connexio; post mortem enim Formosi, bellis in Anglia omnia turbantibus, regnum Westsaxonum per annos septem sine episcopo fuit, et post illud septennium concilium Anglicanum coactum.

ANNO DOMINI DCCGXCXVII.

STEPHANUS VI

PONTIFEX ROMANUS.

NOTITIA HISTORICA IN STEPHANUM VI.

(Apud Mansi, Conciliorum ampl. Collectio.)

Stephanus sextus successit Formoso. Bonifacius enim qui invadens sedem apostolicam tenuit eam diebus quindecim, non est numerandus inter pontifices; utpote qui velut homo nefarius jam antea bis gradu depositus, primum a diaconatu ac deinde a presbyteratu, in Romana synodo sub Joanne papa IX, damnatus fuit. Et quanquam uterque per vim, metum et tyrannidem sedem adepti fuerint, adeoque intrusus pariter intrusum expulerit, tamen Stephanus in numero et serie pontificum communitentia numeratur, quia ad periculum schismatis avertendum, illum, quanquam homo scelestissimus esset, universus clerus approbavit, totaque Ecclesia catholica pro Christi vicario et successore Petri agnovit. Nam cum Fulco Rhemensis archiepiscopus eum Formoso subrogatum intellexisset, obsequiis et officiis, quæ recens creatis pontificibus exhiberi solent, scriptisque ad eum litteris, teste Flodoardo, eum veneratus est: non ignorans se etiam in successoribus indignis Petrum ac Christum venerari, si iisdem debitum cultum et obedientiam deferret: contra vero in iisdem eosdem spernere, si quam debebat reverentiam non exhiberet.

Pontificatum auspicatus est a sacrilegio illo, quo corpus Formosi exhumatum, sacerdotalibus indumentis indutum, tribusque digitis mutilatum, in Tiberim projecit, omnesque ab eodem ordinatos iterato consecrari et ordinari præcepit. Miror quæ ratione Onophrius, in annot. ac Platinam, hanc rei gestæ historiam tanquam fabulosam plane rejiciat; cum præter antiqua monumenta et synodalia acta, de quibus infra sub Joanne IX, Luitprandus libro primo, capite octavo, eandem his verbis manifestissime describat et detestetur: Formoso defuncto, inquit, atque Arnulpho in propria reverso, is qui post mortem Formosi papa constitutus est (Bonifacius nimirum de quo supra) expellitur, Sergiusque papa (memoria lapsus Luitprandus in nomine erat) per Adelbertum constituitur. Quo constituto, ut impius doctrinarumque sanctarum inscius, Formosum e sepulcro extrahi, atque in sedem pontificatus sacer-

gitisque tribus abscisis, in Tiberim jactari præcepit: cunctosque quos ipse ordinaverat gradu proprio depositos iterum ordinavit. Quod quam male egerit, Pater sanctissime, animadvertere poteris; quoniam et hi, qui a Juda Domini nostri Jesu Christi proditore, ante proditorem, salutem seu benedictionem apostolicam perceperunt, ea post proditorem, propriique corporis suspensionem minime sunt privati, nisi quos improba forte defœderant flagitia. Benedictio siquidem, quæ ministris Christi impenditur, non per eum, qui videtur, sacerdotem infunditur: neque enim qui rigat est aliquid, neque qui plantat, sed qui incrementum dat, Deus. Quantæ autem auctoritatis, quantæque religionis papa Formosus fuerit, hinc colligere possumus, quoniam dum a piscatoribus postmodum esset inventus, atque ad beati apostolorum principis ecclesiam deportatus, sanctorum quedam imagines hunc in loculo positum venerabiliter salutarunt. Hoc namque a religiosissimis Romanæ urbis viris sæpe audivi.

Addidit culpam culpæ Stephanus papa, quando collecta synodo nefarium, impium et detestandum facinus approbavit. Ipsi enim lapides tale portentum exsecrati, sua tunc voce mutua collisione clamant, spontaneam libentius pati ruinam, quam ut Romana ecclesia tanto scandalo depressa maneret. Accidit tunc ut sacrosancta basilica Lateranensis, primaria pontificis sedes, impulsore angelo malo ab altari usque ad portas prostrata corrueret, quia nequaquam stare poterant parietes, dum prima cardinis petra tanti facinoris terræmotu concussa fuisset. Sacrilegi pontificis facinus, quo a defuncto poenam inique exegit, quoque legitime collatos ordines contra Christi institutionem et Dei mandatum repetivit, novatores hæretici nostri temporis vobiscum recte quidem redarguant et detestantur; verum contra promissiones Christi Petro et Ecclesiæ factas, propter illud factum impium male insurgunt, et præmature nimis de victoria gloriantes triumphum agant. Omnia enim quæ Stephanus contra Formosum dixit vel egit, homo furore percitus egit, implens id quod exæstians ra-